

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

18 08 20 14 р.

м. Київ

№ 1202

Про завершення всеукраїнського експерименту
з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний
процес загальноосвітніх навчальних закладів України

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 № 522, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 грудня 2000 р. за № 946/5167 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.11.2012 № 1352), наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07.2011 № 886 «Про проведення всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів Автономної Республіки Крим, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Черкаської областей та міста Києва, урахувавши клопотання Інституту соціальної та політичної психології НАПН України від 15.05.2017 р. № 02-15/205, та на підставі рішення комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи з проблем виховання, розвитку дітей та учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України від 06.06.2017 (протокол № 38)

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити звіт про завершення всеукраїнського експерименту за темою «Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів» на базі загальноосвітніх навчальних закладів Автономної Республіки Крим, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Черкаської областей та міста Києва у 2011 – 2016 роках, що додається.

2. Програму всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів на базі загальноосвітніх навчальних закладів Автономної Республіки Крим, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Черкаської областей та міста Києва на 2011 – 2016 роки вважати завершеною.

3. Державній науковій установі «Інститут модернізації змісту освіти» узагальнити досвід з упровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Хобзея П. К.

Міністр

Л. М. Гриневич

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і
науки України

18 08 2017 р. № 1002

ЗВІТ

**про результати всеукраїнського експерименту за темою
«Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі
медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних
закладів» на базі загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів
Автономної Республіки Крим, Дніпропетровської, Запорізької,
Київської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Полтавської,
Черкаської областей та міста Києва у 2011–2016 роках**

Характеристика роботи за етапами.

За результатами I (підготовчого) етапу всеукраїнського експерименту (вересень 2011 р. – серпень 2012 р.) проведено аналіз наукових та науково-практичних педагогічних та психологічних літературних джерел із питань медіаосвіти з метою побудови спільного для всіх учасників експерименту кластеру знань, що сприяло концептуальному входженню учасників у процес впровадження експерименту.

На основі вітчизняної моделі медіаосвіти розроблено психолого-педагогічну концепцію розвитку шкільної системи медіаосвіти. Під час затвердження кошторисів базових навчальних закладів експерименту було враховано викладання експериментального курсу за вибором «Медіакультура» у 10 класі або відповідних медіаосвітніх факультативних занять.

Упродовж I етапу всеукраїнського експерименту розроблено критерії готовності суб'єктів навчально-виховного процесу до впровадження медіаосвітніх інновацій, визначено стратегії підготовки педагогічних колективів і батьків до впровадження медіаосвітніх інновацій. Проведено установчі семінари-практикуми для педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів з метою їх ознайомлення з особливостями технології впровадження медіаосвіти та функцій курсу за вибором «Медіакультура» в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу, що забезпечило підготовку педагогічних колективів. Проведено науково-практичний семінар „Медіапсихологія та медіаосвіта в сучасному українському просторі” (2011 рік – рік інформаційного суспільства), що відбувся 25 травня 2011 року у місті Києві.

Проведено регіональні семінари з практичної медіаосвіти (м. Дніпро, м. Полтава, м. Миколаїв, м. Львів) на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Розроблено програму зимової школи з медіаосвіти, в яку включено відповідні модулі підготовки до викладання експериментальної програми (загальна кількість – 10 год).

Тема 1. Візуальна медіакультура та візуальне медіасприймання (2 год.).

Розкривається сутність візуальної медіакультури та візуальної медіаперцептивної комунікації, визначається роль аналітичного, конструктивного критичного мислення та надається алгоритм аналізу візуальних медіа текстів. здійснюється практичні міні-дослідження на матеріалі фотографії, рекламних роликів, зразків відео-арту тощо.

Тема 2. Історія екрану: історія мови – історія сприйняття (2 год.).

Представлено соціально-психологічні закономірності формування та існування екранної мови, огляд екранних прийомів від початку виникнення кінематографу та особливості сприйняття людини. Аналізується вплив екранної мови та різних екранних продуктів.

Тема 3. Дитина у світі медіа (2 год.).

Висвітлюються закономірності екранної соціалізації, особливості сприймання дитиною різних медіа у різні вікові періоди. Показано, як трансформуються стосунки у сім'ї в умовах інформаційного світу. Висвітлено роль батьків у розвитку медіакультури дитини.

Тема 4. Медіапортрет старшокласника (2 год.).

Здійснюється аналіз інформації щодо рівня медіакультури старшокласників експериментальних шкіл. Порівнюються результати опитування старшокласників з результатами моніторингу медіакультури населення України.

Тема 5. Методика навчання користувачів взаємодії з мережевим контентом (2 год.).

Методика спрямована на формування у користувачів інтернету низки медіаосвітніх знань, умінь, навичок цілеспрямованої, критичної, ефективної та безпечної взаємодії з мережевим контентом. Пропонуються конкретні прийоми пошуку та роботи з інформацією, творчого використання Інтернету.

У навчальних закладах визначено учасників творчих груп: учителів-дослідників, шкільних психологів для участі в організації та проведенні всеукраїнського експерименту. Підведено підсумки роботи щодо проведення експерименту на першому етапі, звіт розглянуто на засіданні Вченої ради Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України (протокол № 1 від 25 січня 2012 р.).

За результатами II (концептуально-діагностичного) етапу всеукраїнського експерименту (вересень 2012 р. – серпень 2013 р.) удосконалено критерії медіаосвіченості, запропоновані провідними європейськими науковцями, розроблено психодіагностичні методики оцінювання рівня медіакультури учнів загальноосвітніх навчальних закладів (опитувальники) на основі 5-вимірної моделі медіавіртуальності та різних аспектів медіакомпетентності.

Проведено перший етап діагностики рівня медіакультури та ставлення учнів до впровадження в школі медіаосвітніх інновацій, внесено деякі зміни до

методичної роботи з учителями за підсумками діагностики рівня медіакультури учнів. Відмічено зростання часу перебування учнів у контакті з медіа при впровадженні медіаосвітніх курсів, що потребує спеціальних зустрічей з батьками і роз'яснення, що ставлення до медіа у дітей стає активнішим і більш свідомим, що убезпечує від медіаризиків. Проведено анкетування вчителів і батьків, вивчення сімейної медіакультури з метою виявлення мотиваційної та технологічної готовності дорослих суб'єктів навчально-виховного процесу до впровадження медіаосвіти у загальноосвітніх навчальних закладах. Внесено зміни до методичної роботи з учителями та батьками за підсумками анкетування.

Упроваджено перший елемент шкільної системи медіаосвіти -- курс за вибором «Медіакультура» для учнів 10 класів для підвищення рівня медіакультури. Розроблена програма отримала «гриф» МОНмолодьспорту України («схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах», протокол № 2 від 24.04.2012). Розроблено методичні рекомендації і посібник для учня:

Практикум «Медіакультура»: Робочий зошит курсу за вибором для учнів 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів/ Л. А. Найдьонова, О. Т. Баришполець, О. Є. Голубєва та ін.; наук. ред. Л. А. Найдьонова; Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К., 2013. – 100 с.

За підтримки програми Ради Європи проекту “Впровадження європейських стандартів в українському медійному середовищі”, що виконується Радою Європи та фінансується Урядом Канади, видано посібник тиражем 2500 примірників і розповсюджено серед учнів експериментальних навчальних закладів.

Розроблено програму семінарських і практичних занять для класних керівників, учителів-предметників із питань упровадження медіаосвіти, включену до навчально-методичного комплексу для слухачів післядипломної освіти «Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу», підготовлено текст відповідного підручника.

Найдьонова Л. А. Навчально-методичний комплекс спецкурсу «Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу» для слухачів курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання та студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Управління навчальним закладом» / Л. А. Найдьонова; НАПН України, Університет менеджменту освіти, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К., 2012. – 2,2 друк. арк.

Найдьонова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник / Л. А. Найдьонова; НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 247 с.

Систематично проводилися засідання творчих робочих груп щодо технології впровадження медіаосвіти та функцій курсу за вибором «Медіакультура» в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти в містах Дніпро, Запоріжжя, Миколаїв, Львів, Полтава. Започатковано регіональні експерименти з медіаосвіти в системі післядипломної педагогічної освіти Харківської області (керівник Г. А. Дегтярьова) і Чернігівської області (керівник О. П. Мокрогуз), в яких інтенсивно розвивається медіаосвіта.

Створено електронні ресурси для інформаційно-комунікаційної підтримки експерименту з упровадження медіаосвіти і поширення кращого педагогічного досвіду: сайт mediaosvita.org.ua, спільноти в соціальних мережах: «Медіапедагогика и мы», «Медіапсихологія», зокрема Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти створив інформаційний простір у межах офіційних веб-ресурсів.

За результатом III (формульовального) етапу всеукраїнського експерименту (вересень 2013 р. – серпень 2014 р.) підготовлено авторські навчальні матеріали для програми курсу «Медіакультура» для старшокласників з урахуванням особливостей профільної підготовки учнів гімназії, регіональних особливостей, зокрема, в Запорізькому НВК № 19 для біологічного (екологічного) профілю, ЗОШ № 2 м. Марганець Дніпропетровської області для спеціалізації з інформатики та ін. Також шкільна модель медіаосвіти вибудовується навколо позакласної та позашкільної роботи, наприклад, Доманівський РНВК «Доманівська загальноосвітня школа I – III ступенів № 1» Миколаївської області, підключаються шкільні бібліотеки, наприклад, модель медіаосвітнього простору Муніципального колегіуму Миколаївської міської ради, яка включає інтеграцію медіаосвіти в курси світової художньої культури, світової літератури тощо. Здійснено координацію зусиль науковців і педагогів різних ланок освіти (загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, системи підвищення кваліфікації, педагогічних університетів) з метою поширення медіаосвітніх практик. Щорічно в літній період в с. Зазим'є Київської області проводяться літні школи для різних категорій учасників, щорічна березнева науково-практична медіаосвітня конференція «Практична медіаосвіта». Розширено електронні ресурси для інформаційно-комунікаційної підтримки експерименту з упровадження медіаосвіти і поширення кращого педагогічного досвіду, започатковано електронний бюлетень «Медіаосвітній експеримент для періодичного інформування учасників» (розсилка електронною поштою).

Забезпечено розвиток медіакомпетентності старшокласників під час вивчення курсу за вибором «Медіакультура» в трьох типах профільних класів (гуманітарному, художньо-культурному та інформаційних технологій), охоплено близько 2.500 учнів, що сприяло створенню умов для інтеграції

медійних практик дорослих і дітей, розвитку сімейної медіакультури, підвищило рівень медіакомпетентності учнів експериментальних навчальних закладів. Отримано «гриф» МОН на посібник для курсу за вибором «Медіакультура» для учнів 10 класу (протокол засідання комісії Науково-методичної ради з питань освіти № 1 від 06 березня 2013 року). Підготовлено авторські навчальні програми медіаосвітніх курсів для учнів початкової та основної школи за розробленою концептуальною рамкою; Академією української преси проведено конкурс авторських програм, визначено кращі програми, за якими автори розробили відповідні методичні матеріали для вчителів, аудіовізуальні матеріали для проведення занять, розробки уроків, зокрема, включені у видання:

Практична медіаосвіта: авторські уроки. Збірка / Ред.-упоряд. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою ред. В. В. Різуна. – К.: Академія української преси: Центр вільної преси, 2013. – 447 с. (видано за підтримки фонду «Відродження»).

Здійснено моніторинг розвитку медіакультури учнів, залучених до участі в дослідно-експериментальній роботі, та зіставлення його результатів з даними всеукраїнського моніторингу рівня медіакультури населення, підготовлено Інформаційний бюлетень про результати моніторингу.

Розроблено концепцію фахової підготовки медіапедагогів і медіапсихологів на базі педагогічних університетів та закладів післядипломної педагогічної освіти, підготовлено проекти медіаосвітніх складових галузевого стандарту вищої освіти – освітньо-кваліфікаційної характеристики випускників (ОКХ) і освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». З урахуванням основних тенденцій реформування вищої освіти проекти розглядаються як основа освітніх програм підготовки з психології.

Створено опитувальники для дослідження рівня медіакультури студентської молоді, її готовності до впровадження медіаосвітніх інновацій. Проведено діагностику психологічної готовності окремих педагогічних колективів експериментальних навчальних закладів вищої школи до участі в дослідно-експериментальній роботі. Розроблений навчально-методичний комплекс «Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу» використовувався для підвищення кваліфікації педагогів та методистів в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти (м. Київ) протягом 2013 – 2015 рр.

Відповідно до плану роботи Національної академії педагогічних наук України 3 квітня 2013 року в місті Києві проведено методологічний семінар «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив». Робота семінару відбувалася за 5 напрямками: 1) Теоретичні і методичні засади вивчення сучасного інформаційного простору та організації медіаосвіти в Україні; 2) Актуальні завдання становлення медіапсихології як наукової дисципліни та особливості психологічного супроводу медіаосвіти;

3) Медіаосвіта як напрям навчально-виховного процесу в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах; 4) Інформаційно-комунікаційні технології у професійній освіті молоді; 5) Психолого-педагогічні проблеми становлення особистості і громадянина в умовах інформаційного суспільства. За результатами семінару прийнято рекомендації (розміщено на офіційному сайті Інституту соціальної та політичної психології НАПН України http://ispp.org.ua/podiy_47.htm), а також випущено електронний збірник матеріалів семінару http://ispp.org.ua/bibl_11.htm (в авторській редакції) і фахові збірники наукових статей із педагогіки і психології:

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка - 2013. - № 3. - 176 с.

Наукові студії із соціальної та політичної психології. Збірник статей / Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – Випуск 33 (36). – 2013. – 347 с.

За результатами IV (узагальнювального) етапу всеукраїнського експерименту (вересень 2014 р. – серпень 2015 р.) організовано заходи з підвищення кваліфікації методистів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, педагогів та психологів із питань упровадження медіаосвіти в системі післядипломної освіти; експериментально апробовано психолого-педагогічні засади медіапсихологічної і медіаосвітньої підготовки в програмах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» на базі Національного університету імені Тараса Шевченка (факультет психології, Інститут журналістики), Львівського національного університету імені Івана Франка (факультет педагогічної освіти).

Здійснено підсумковий етап діагностики рівнів медіакультури суб'єктів навчально-виховного процесу та їхньої готовності до конструктивної взаємодії. Проведено статистичну обробку результатів всеукраїнського експерименту, що відображають розвиток медіакультури особистості в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів і в сім'ї, проаналізовано отримані результати проведеної роботи з метою визначення змін, які відбулися порівняно зі станом на початок експерименту, виявлено вплив медіапрактик різного роду на психологічне благополуччя дитини, підготовлено і видано інформаційно-аналітичні і науково-методичні публікації.

Довідковий бюлетень «Медіакультура старшокласників: результати всеукраїнського медіаосвітнього експерименту» / Вознесенська О. Л., Голубєва О. Є, Мироненко Г. В., Найдьонова Л. А., Обухова Н. О., Чаплінська Ю. С., Череповська Н. І, Шишко Н. С.; За наук. ред. Л. А. Найдьонової. – 2016. – 47 с.

Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів [колективна монографія] / О. Т. Баринишполець, О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубєва, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонова, Н. О. Обухова, Н. І. Череповська / За

ред. Л. А. Найдьоновой, Н. І. Череповської// *Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології*. – К.: Міленіум, 2014. – 244 с.

Узагальнено результати впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів у монографічних наукових виданнях, методичних посібниках і статтях.

Мироненко Г. В. Час віртуального життя / Г. В. Мироненко. – К., 2011. – 5,0 друк. арк.

Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі : [монографія] / О. В. Петрунько. – [2-ге вид.]. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. – 27,0 друк. арк.

Голубева О. Є. Анімаційна студія у навчальному закладі / О. Є. Голубева. – К.: Шк. світ, 2012. – (Бібліотека шкільного світу). – 4,0 друк. арк.

Вознесенская Е. Л. Учитесь никогда не рано. Учебник для неравнодушных родителей / Е. Л. Вознесенская. – К.: Золоті ворота, 2012. – Гл. 7. – 1,2 друк. арк.

Баришполец О. Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації / О. Т. Баришполец. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 30,0 друк. арк.

Ліщинська О. А. Інформаційно-психологічна безпека: концепція соціокультурного імунітету / О. А. Ліщинська. – Івано-Франківськ: Кузів Б. П., 2013. – 6,0 друк. арк.

Найдьонова Л. А. Кібербулінг: як розпізнати і допомогти дитині К. : Шкільний світ, 2014. – (Бібліотека шкільного світу). – 4,0 друк. арк.

За результатами V (коригувального) етапу всеукраїнського експерименту (вересень 2015 р. – серпень 2016 р.) розроблено локальні програми взаємодії загальноосвітнього навчального закладу і територіальних установ, інших закладів освіти, громадських організацій, спрямованої на розвиток системи шкільної медіаосвіти. Проведено конкурси шкільних моделей медіаосвіти в межах низки масових заходів, організованих Миколаївським і Дніпропетровським обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти, започатковано конкурс «Медіаосвітнянин року» в Дніпропетровській області, проведено цикл регіональних масових заходів із метою популяризації результатів експерименту для сприяння масовому впровадженню медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів (м. Львів, м. Миколаїв, м. Харків та ін.). Досвід з впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України поширювався шляхом публікацій в освітянській пресі, інших засобах масової інформації.

Підведення підсумків

Цілісний аналіз результатів всеукраїнського експерименту було проведено 25 жовтня 2016 року в рамках Восьмої Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» (м. Київ, вул. І. Мазепи, 13, Київський Палац дітей та юнацтва) на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Практична медіаосвіта: інноваційні стратегії розвитку», проведена Дніпропетровським ОІППО спільно з Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України, низку інших масових заходів. За підсумками роботи конференції вийшов друком збірник:

Практична медіаосвіта: інноваційні стратегії розвитку : зб. наук. праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції «Практична медіаосвіта: інноваційні стратегії розвитку» (25 жовтня 2016 р.). – Дніпропетровськ: Інновація, 2016. – 176 с.

Підготовлено підсумковий інформаційний звіт «Стан медіаосвіти в Україні на фоні викликів інформаційної безпеки держави (підсумки всеукраїнського експерименту 2011-2016 рр. і завдання до 2020 р.)», який розглянуто на Президії НАПН України 23 лютого 2017 р. (протокол № 1-2/3-51) та на загальних зборах НАПН України. У цьому підсумковому документі розкрито важливість розвитку медіаосвіти в Україні, що підтверджено історичною логікою. Медіаосвіта (media education), за визначенням ЮНЕСКО, є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та інструмент підтримки демократії; це навчання теорії і практичним умінням для опанування сучасними засобами масової комунікації – частина специфічної автономної галузі педагогіки, яку варто відрізнити від застосування засобів масової комунікації у викладанні інших дисциплін.

За підсумками експерименту розроблено висновки і рекомендації, підготовлено нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, внесено пропозиції щодо розвитку медіаосвіти в концепцію Нової української школи як наскрізну лінію підготовки.

Концепція впровадження медіаосвіти (нова редакція) / за ред. М. М. Слюсаревського, Л. А. Найдьонової. – К., 2016. – 16 с.

Характеристика загального контексту проведення всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України

Практична медіаосвіта розпочинає свою історію з 1959 р., коли вперше у Канаді було запроваджено окремий медіаосвітній навчальний курс. З 1960-х років ЮНЕСКО постійно підтримує розвиток медіаосвіти. Європейський парламент ухвалив 2008 року резолюцію з медіаграмотності в світі цифрових технологій, в якій підкреслив, що медіаграмотність — базовий елемент політики в сфері споживання інформації, й вона має охоплювати всі категорії

людей протягом усього їхнього життя, для того щоб допомогти їм практично та творчо використовувати медіа. Згідно з цим документом медіаосвіта має стати компонентом формальної освіти, доступної всім учням, обов'язковою частиною навчальної програми на кожному ступені шкільного навчання. Європарламент рекомендував Єврокомісії внести в програму навчання вчителів обов'язкові модулі з медіаосвіти.

В Україні у 2006 р. створено лабораторію психології масової комунікації та медіаосвіти в Інституті соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук в Україні – єдину в країні установу, яка цілеспрямовано і фахово займається науковим забезпеченням розвитку медіаосвіти.

У 2010 р. НАПН України прийнято Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, а у 2011 р. започатковано передбачений Концепцією всеукраїнський експеримент з перевірки соціально-психологічної моделі медіаосвіти як найбільш ефективної для умов подолання посттоталітарного ставлення населення до медіа, впровадження дружньої комунікації учнів щодо медіапрактик, необхідної для громадянського виховання і формування критичного мислення, протистояння маніпуляціям і запобігання зловживанню медіа, які можуть шкодити здоров'ю та розвитку дитини (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07. 2011 № 886). Експеримент розпочався в 86 школах Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Миколаївської, Луганської, Львівської, Полтавської, Черкаської областях (також в АР Крим, але був перерваний у зв'язку з анексією півострова). Протягом 5 років база експерименту розширена до понад 250 шкіл за рахунок регіональних експериментів, які започатковані в Запорізькій, Дніпропетровській, Чернігівській, Харківській областях, місті Києві та інших окремих містах.

У період проведення експерименту у 2014 р. відбувся Перший Європейський форум з медіаосвіти, організований Європейською комісією з медіаосвіти і медіаграмотності та низкою університетів, на якому підкреслено необхідність дій регуляторів національного рівня, спрямованих на підтримку розвитку медіа та інформаційної грамотності, оскільки медіаосвіта пов'язана із формуванням громадянина і забезпеченням основних прав людини.

Найважливіші результати всеукраїнського експерименту з впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України

Головним результатом всеукраїнського експерименту стало формування медіаосвітнього руху і громадської думки щодо медіаграмотності. Нині медіаосвіта отримує широку громадську підтримку. За даними усеукраїнського моніторингу медіакультури населення України, які проводить Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, понад 70% дорослого

населення схвалює думку про необхідність навчати дітей культурі взаємодії з сучасними медіа у школі.

Інтенсивно формується український медіаосвітній рух, в якому беруть активну участь громадські об'єднання: Благодійний міжнародний фонд Українська академія преси, ГО Телекритика, ГО Детектор медіа та інші, проводячи спільно з Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України та Інститутом модернізації змісту освіти МОН України низку резонансних медіаосвітніх заходів. Створено Український медіаосвітній консорціум, Українську асоціацію медіапсихологів і медіапедагогів. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, опікуючись проблемою потенційно шкідливого впливу телепродукції на здоров'я та розвиток дітей, особливо загострену в умовах висвітлення воєнних дій, підтримує медіаосвітній рух в Україні.

Очікувані результати всеукраїнського експерименту отримано у повному обсязі.

Розробка методичного забезпечення

У відповідності до соціально-психологічної моделі медіаосвіти було розроблено базову навчальну програму для учнів 10 класів «Медіакультура» з відповідним посібником для учнів «Робочий зошит. Медіакультура», який було схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах відповідною комісією Науково-методичної ради Монмолодьспорту (Протокол № 2 від 24.04.2012), методичними рекомендаціями для вчителя і комплектом з 6 методичних посібників для вчителя, присвячених різним аспектам викладання, програму «Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу» з відповідним підручником для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогів. Створено низку електронних ресурсів, зокрема сайт www.mediaosvita.org.ua, на якому висвітлюються новини всеукраїнського експерименту, а також групи в соціальних мережах (Фейсбук) для обміну досвідом. У 2014 р. Комплект методичного забезпечення медіаосвіти отримав золоту медаль виставки «Інновації в освіті». Крім зазначених вище розробок у 2016 р. завершено підготовку підручника для старшокласників «Медіакультура 8-11 класи», програма і методичні рекомендації з інтенсивного впровадження масової медіаосвіти (для підготовки директорів шкіл і педагогічних колективів), методичний посібник «Медіаосвіта як ресурс формування патріотизму молоді в умовах воєнного конфлікту» (рукописи рекомендовані Вченою радою Інституту соціальної та політичної психології до видання. Протокол № 1/17 від 12 січня 2017 року), спільно з ГО «Детектор медіа» створено електронний підручник «Медіадрайвер», який працює в он-лайн режимі за адресою доступу www.mediadrivervr.online.

Організаційні здобутки

Протягом усього періоду проведення всеукраїнського експерименту у партнерстві з громадським сектором, який отримував міжнародну фінансову підтримку, було проведено низку масових заходів, спрямованих на формування медіапедагогічної спільноти. Найбільш ефективною формою зарекомендували себе інтенсивні курси – Літні школи з медіаосвіти (відбулось 8 шкіл), а найкращими модераторами просування медіаосвіти стали викладачі закладів післядипломної освіти.

Протягом 2012-2014 років загальна кількість слухачів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Черкаської, Чернігівської і Харківської областей) склала більше 73 тис., серед яких 53 тис. – вчителі загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій. За цей час 680 вчителів пройшли поглиблене навчання за різними курсами з медіаосвіти, зокрема, 200 осіб вивчали 48-годинний спецкурс з медіаграмотності для координаторів експериментальних шкіл у Дніпропетровській області, 260 вчителів пройшли навчання зі створення творчих груп з медіаграмотності та 220 вчителів взяли участь у майстер-класах медіафестивалю у Запоріжжі. 60 психологів та соціальних працівників прослухали 18-годинний спецкурс з медіаграмотності у м. Полтаві, поглиблений модуль з медіаграмотності, що становить 6-8 годин. Понад 50 осіб вивчали курс з медіапсихології у Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти; 25 осіб пройшли медіапсихологічну підготовку на базі ІІПО Київського університету імені Бориса Грінченка.

Щорічно проводяться всеукраїнські з міжнародною участю конференції «Практична медіаосвіта», які стали форумом обговорення проблем розвитку медіаосвіти. На базі обласних інститутів післядипломної освіти регулярно проводяться конференції та семінари, які інтенсифікують медіаосвітню роботу (м. Дніпропетровськ, м. Запоріжжя, м. Миколаїв, м. Львів, м. Северодонецьк).

Доказова ефективність: незалежна оцінка

У рамках всеукраїнського експерименту щорічно здійснюється діагностичний моніторинг у формі масового опитування учнів для оцінки ефективності медіаосвітніх програм. Проводиться конкурс творів-звітів та аудіовізуальної творчості «Діти і медіа», який дає змогу глибокого моніторингу проблем дитячих медіапрактик на якісному рівні.

Ефективність усеукраїнського експерименту і громадського медіаосвітнього руху, який продовжує розвиватися на його основі, оцінюють також незалежні експерти:

Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України публікує у 2014 р. аналітичну довідку «Медіаосвіта як чинник підвищення якості освіти та засіб протистояння гуманітарній агресії» <http://www.niss.gov.ua/articles/1795/>

ERA – Європейська дослідницька асоціація публікує звіт за результатами комплексного дослідження на замовлення Українського медійного проекту («У-Медіа») Інтерньюз Нетворк «Впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в загальноосвітніх школах України»
http://osvita.mediasapiens.ua/content/files/me_in_schools__analitical_report_may_5_2015_f.pdf

Загалом протягом медіаосвітнього експерименту з урахуванням супутних медіаосвітніх ініціатив понад 6000 старшокласників пройшли медіаосвітню підготовку і підвищили рівень медіаграмотності. Медіапедагоги відзначають високу мотивацію дітей щодо вивчення медіаосвітніх курсів, залучення до медіаторчості. Створення на базі окремого курсу «Медіакультура» для старшокласників шкільної медіаосвітньої системи, яка стає майданчиком для обговорення поточних медіапрактик, медіауподобань і проблем дітей – модель, що доводить свою ефективність. Дослідники дійшли висновку, що без окремого медіаосвітнього курсу (тільки на основі позакласних форм організації медіаторчості в гуртках, клубах і факультативах) очікуваний ефект формування критичного мислення, необхідного для протистояння інформаційній агресії, не формується в необхідній мірі. Серед великого розмаїття шкільних медіаосвітніх моделей найвищу ефективність демонструють ті, в яких до медіаосвітньої роботи залучено не тільки окремих медіапедагогів, а директорів та увесь колектив навчального закладу.

Загальні застереження і перспективи

Існує нагальна потреба політичної та інформаційної підтримки з боку МОН України медіаосвітнього руху, який є потужним ресурсом протистояння інформаційній агресії, формування патріотизму молоді, розвитку активної громадянської позиції, необхідної для демократичних перетворень у країні. Для цього потрібні меседжі про а) важливість і перспективність інтенсифікації медіаосвіти саме зараз, як того наряду, що дає відповіді на воєнну агресію і реформи в країні; б) визнання внеску активних медіаосвітян, що на власному ентузіазмі без фінансової підтримки держави розвивають медіаосвіту вже понад 5 років (нагороди знаками, грамоти, подяки).

На часі активізувати підготовку Державної програми «Медіаосвіта для інформаційної безпеки (2017 – 2020 рр.)» як стратегічного наряду освітніх реформ, метою якої має бути підготовка до масового впровадження медіаосвіти в загальноосвітніх і професійних навчальних закладах і вищій освіті, з цільовим фінансуванням цієї національної ініціативи (зокрема видання відповідних підручників), що відповідає Європейському наряду розвитку країни.

Одним із стратегічних нарядів може бути зніційоване рекомендацією МОН України щодо включення медіаосвіти і медіаграмотності як складової розвитку комунікативних умінь в цифрову епоху до стандартів освітньої підготовки всіх рівнів (згідно з Національною рамкою кваліфікацій), а

відповідно – й розробки відповідних критеріїв для ліцензування програм освітньої підготовки.

Доцільно створити Науково-методичну раду МОН України з медіаосвіти для забезпечення своєчасного здійснення експертної функції щодо розгляду та інтеграції медіаосвітніх ініціатив, інтегрованих у різні дисципліни.

Розглянути можливість розширення медіаосвітніх ініціатив, насамперед на базі інформатичного напрямку підготовки (за термінологію Концепції нової української школи), а саме соціальної інформатики, згідно з діючими Стандартами базової освіти, зокрема – створити робочу групу з підготовки підручників з інформатики для учнів 7 класів на основі концепції медіа- та інформаційної грамотності, рекомендованої ЮНЕСКО.

Таким чином, у результаті проведеної роботи поставлені завдання виконано у повному обсязі, зокрема:

розроблено на основі вітчизняної моделі медіаосвіти психолого-педагогічну концепцію розвитку шкільної системи медіаосвіти у взаємодії з її позашкільною ланкою, а також стратегію підготовки педагогічних колективів і батьків до впровадження медіаосвітніх інновацій;

здійснено підготовку педагогічних колективів експериментальних навчальних закладів до проведення всеукраїнського експерименту;

удосконалено критерії та проведено психометричну стандартизацію психодіагностичних методик оцінювання медіакультури учнів загальноосвітніх навчальних закладів (зокрема експрес оцінку медіаграмотності, творчої медіаперцептивної комунікації, медіаактивності, типів інтернет практик, критичного мислення патріота тощо);

розроблено шкільними вчителями і методистами ОППО авторські навчальні програми інтегрованої медіаосвіти для учнів початкової та основної школи, курсу «Медіакультура» для старшокласників (із урахуванням особливостей переходу до профільного навчання розширено програму курсу на учнів 8-11 класів), медіаосвітніх факультативів (анімаційна студія в школі, відеокультура, сімейний медіаклуб) та відповідні методичні рекомендації для вчителів, а також цикл методичних посібників з окремих проблем медіаосвіти;

підготовлено два видання посібника для учня (Робочий зошит) і електронний підручник за розширеною програмою курсу «Медіакультура» для старшокласників «Медіадрайвер»;

підготовлено програму та методичні рекомендації для вчителів щодо курсу «Сімейна медіаосвіта» в закладах позашкільної освіти та гуртках у загальноосвітніх школах та ін. методичні рекомендації;

розроблено й апробовано психолого-педагогічні технології організації процесу формування медіакультури учнів на уроках історії, в мовному циклі підготовки, зокрема в українській мові, в екологічному напрямі (біологія, хімія), інформатики (соціальна інформатика);

здійснено протягом періоду проведення експерименту моніторинг розвитку медіакультури учнів (на основі дистанційного масового опитування), залучених до участі в експерименті, та зіставлення його результатів з даними всеукраїнського моніторингу рівня медіакультури населення;

розроблено проект концепції фахової медіапедагогічної і медіапсихологічної підготовки на базі закладів системи післядипломної педагогічної освіти та педагогічних університетів, підготувати відповідні програми, навчально-методичні комплекси і підручники та посібники («Медіаграмотність та медіаосвіта», «Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу»);

підготовлено навчально-методичні комплекси медіаосвітніх спецкурсів для підготовки педагогів та психологів і підвищення їхньої кваліфікації, уведено в систематичну практику проведення на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти;

відпрацьовано типовий алгоритм координації зусиль науковців і педагогів усіх ланок освіти (загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, педагогічних університетів, системи підвищення кваліфікації) з метою поширення медіаосвітніх практик, що проявилось в активізації громадського медіаосвітнього руху;

розроблено програму взаємодії загальноосвітнього навчального закладу і територіальних установ, закладів освіти, громадських організацій, покликану сприяти розвитку системи шкільної медіаосвіти.

Слід зазначити, що внаслідок агресії РФ і анексії території АР Крим та окремих районів Донецької і Луганської областей частина експериментальних закладів залишилася на непідконтрольній Україні території і зв'язок з ними перервався через необхідність забезпечення умов безпеки. В окремих закладах медіаосвітні програми продовжено на самоорганізаційних засадах, проте в остаточних результатах аналізу роботи і підведенні підсумків не брали участь навчальні заклади АР Крим і Луганської області (крім Лисичанської гімназії № 1 та долучених до всеукраїнського експерименту шкіл, які починали роботу в регіональному експерименті з медіаосвіти, зокрема НВК «Гарант» міста Лисичанська).

Загальний висновок

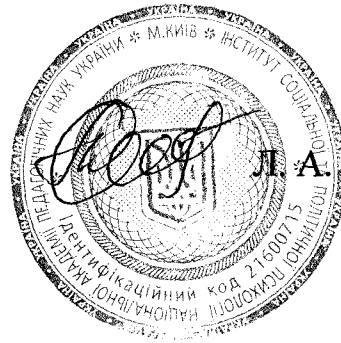
З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок про підтвердження у результаті експериментальної перевірки результативності вітчизняної моделі медіаосвіти і відповідних їй інноваційних технологій у навчально-виховному процесі загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів, засобів підготовки медіапедагогів та медіапсихологів для роботи у загальноосвітньому навчальному закладі. Запропоновані зміст і психолого-педагогічні технології організації системи шкільної медіаосвіти та шляхи її кадрового забезпечення дають можливість сформулювати в учнів медіаімунітет, рефлексію і критичне мислення, здатність до медіатворчості в загальних і спеціалізованих аспектах медіа культури для компетентного і здорового

особистісного самовираження, реалізації життєвих завдань, покращення якості міжособової комунікації і приязності соціального середовища, мережі стосунків у значущих для особистості реальних спільнотах.

Таким чином, завдання дослідно-експериментальної роботи виконано і мета досягнута у повному обсязі.

Науковий керівник

доктор психологічних наук,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач лабораторії психології
масової комунікації та медіаосвіти
Інституту соціальної та політичної
психології НАПН України,
заступник директора з наукової роботи

Л. А. Найдьорова

Координатор

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач сектору організаційної культури
та етики педагогічних працівників
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Н. І. Семчук